

KANDIDAT

1904

PRØVE

ET-401 1 Profesjonsetikk

Emnekode	ET-401
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	07.12.2016 09:00
Sluttid	07.12.2016 15:00
Sensurfrist	30.12.2016 01:00
PDF opprettet	27.08.2018 14:59
Opprettet av	Digital Eksamen

1 Generell informasjon ET-401 07.12.2016

Emnekode: ET-401

Emnenavn: Profesjonsetikk

Dato: 07.12.2016

Varighet: 09:00-15:00

Tillatte hjelpemidler: Ingen

Merknader:

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?

Ja

Nei

Riktig. 0 av 0 poeng.

2 Eksamensoppgave ET-401 07.12.2016

Enten: Definer først begrepet profesjon. Drøft dernest om profesjonsetikk bør baseres på én eller flere etiske teorier. Gi eksempler fra ulike typer av profesjonsutøvelse som baseres på henholdsvis én eller flere etiske teorier.

Eller: Ifølge Michael Slotes bok *The Ethics of Care and Empathy* er omsorg og empati sentralt i profesjonsetikken. Definer først begrepene omsorg og empati. Forklar deretter hvilken rolle omsorg og empati spiller for etisk profesjonsutøvelse. Eksemplifiser gjennomgangen.

Skriv ditt svar her...

ET- 401 Profesjonsetikk, oppgave 1

I denne oppgaven vil jeg først ta for seg hva begrepet *profesjon* innebærer. Deretter vil jeg gjøre rede for hva som menes med *profesjonsetikk*, og trekke inn ulike etiske teorier som ligger til grunn. Deretter skal jeg ta for meg hvorvidt profesjonsetikken bør baseres på én eller flere etiske teorier, ved å trekke inn noen eksempler som kan illustrere dette. Med andre ord kan eller bør en overordnet etisk teori brukes i all profesjonsutøvelse?

Profesjon

Dagens muntlige bruk av begrepet "profesjon" innebærer gjerne det samme som et yrke. Men opprinnelig var det langt mer enn dette. Alle profesjoner er yrker, men ikke alle yrker er profesjoner kan man gjerne si.

Fra klassisk av ble begrepet brukt om et yrke, med lang teoretisk, akademisk utdanning, med en viss type ferdigheter og kunnskap tilegnet ved skolegang og erfaring, som utøvde profesjoner for og i samfunnet. Det var svært strenge krav til hvor lang denne utdanningen skulle være, samt hvordan løpet var lagt opp, og det måtte være sterk teoretisk tyngde. En tanke var at dersom det var flere mulige veier inn i yrket, ble det ikke definert som en profesjon. Utdanningen skulle også være formell, ved at en måtte bestå alle krav ved skriftlige eksamener, få et diplom. Videre fikk man en offentlig anerkjennelse som igjen gav autoritet til å kalle seg profesjonsutøver. Med dette yrket fulgte det også en slags makt, ved at de fikk høy sosial status, og høye lønninger, og en autoritet i samfunnet. De profesjonelle hadde også monopol innenfor yrket, ved at det var kun

de med den riktige utdanningen som kunne utøve profesjonen, hvem som helst kan ikke utøve advokatfaget, eller arbeide som lege. Alle disse kriteriene gjorde det svært vanskelig for flere yrker å kunne kalle seg profesjoner, men de som gjerne kom gjennom nåløyet var leger, prester og advokater. Etter 2. verdenskrig og fremveksten av velferdsstaten, dukket det i midlertid opp nye yrker som utfordret det klassiske profesjonsbegrepet. Dette begrepet gav en videre definisjon, og gjorde plass til helse- og omsorgsyrker som sykepleie, psykiatri, og tannleger.

Gjennom tiden ble kravene til å kalle seg en profesjon svekket, og det ble flere og flere som også kunne kalle seg semi-profesjoner. Dette var yrker som ikke helt klarte å leve opp til den høye standarden til fullverdige profesjoner, men likevel møtte noen av kravene. Med tiden har semi-profesjoner og velferdsprofesjoner glidd litt over i hverandre. Noen (eksempelvis Foreman) vil argumentere for at journalister idag kan kalle seg en semi-profesjon, men slik har det ikke alltid vært. Før krevde det ingenting for å utøve journalistyrket, og hvem som helst kunne bli journalister. I nyere tid har det kommet flere og flere skoler som tilbyr denne utdannelsen, som igjen fører til økt kompetanse og ferdigheter på feltet, som igjen kan gi grunnlag for å kunne kalle dette en semi-profesjon.

Det blir også sagt at profesjoner har et samfunnsmandat, ved at de utfører profesjoner på veiene av samfunnet, ikke bare på veiene av seg selv. De er blitt gitt en mandat til å utføre oppgaver som samfunnet trenger, og derfor "bestiller" de denne kompetansen som de ikke innehar selv, fra profesjonene. Eksempelvis juridisk eller medisinsk kompetanse fra advokater og leger. Med dette har samfunnet også gitt dem autorisasjon for å utføre visse oppgaver. Profesjonene har også et emosjonelt mandat og et ansvar for medmennesker, kollegaer, klienter eller lignende. Noen vil gjerne kalle profesjonsutøvere for "menneskebehandlere", basert på deres arbeid med mennesker. Tar man bort menneske er det gjerne ikke noe igjen å utøve profesjonen på. Profesjonsutøverne skal ta vare på medmenneskene og respektere dem og deres verdighet i profesjonsutøvelsen. Særlig kommer dette til uttrykk under Slotes tankegang om omsorgsetikken, som jeg kommer tilbake til senere.

Det er og har vært mange ulike meninger rundt hva som definerer en profesjon, men dersom vi tar med noen av de overfornevnte punktene kan vi kort oppsummere å si at en profesjon er: et yrke med en viss utdanning over et visst løp, som gir tilstrekkelig med kunnskap og ferdigheter til å kunne utøve profesjonen. Med dette følger også gjerne en visst status i samfunnet, høyere lønninger og autoritet. De har et samfunnsansvar ved å utøve profesjonen på veiene av samfunnet, men med et videre hensyn til medmenneskene.

Et siste kjennetegn, er gjerne at med profesjonsdefinisjonen, hører det også med en bestemt profesjonsetikk, som jeg skal gå videre inn på nå.

Profesjon + etikk = sant

For å kunne definere hva profesjonsetikk er, kan det være nyttig å først ta for seg hva *etikk* er. Etikk handler kort fortalt om hvordan vi tenker, om hva som er rett og galt. Gjennom flere forsøk på å definere dette opp igjennom er det kommet frem til et antall etiske teorier, som skal hjelpe til å definere hva som blir sett på som rett og galt. På bakgrunn av denne definisjonen vil begrepet profesjonsetikk handle om hva som blir ansett som rett og galt innenfor profesjonsutøvelser.

Profesjonsetikk er altså etiske teorier, og moralske (moral forstått som det vi gjør) verdier innad i profesjonen. Det er retningslinjer for hvordan profesjonsutøverne skal utøve profesjonen, slik at det blir gjort på best mulig vis. Profesjonsetikk er deskriptiv ved at den forklarer *hva* profesjonsetikken er, men også normativ ved at den diskuterer hvordan profesjonsetikken *bør* være. Profesjonsetikk omfatter både implementering og evaluering av profesjonen. Vi trenger en profesjonsetikk for å evaluere hvorvidt en handling er rett eller gal, og om en handling er gjort i tråd med god etisk tenkning. Profesjonsetikken kan komme til uttrykk i form av formelle nedskrevne "kodekser" eller regler, eller den kan være "plantet i ryggmargen" til profesjonen via opparbeidede tradisjoner, taus kunnskap eller generelle verdier.

Profesjonsetikken er gjerne basert på eller bygger på grunnleggende etiske teorier. På bakgrunn av dette blir det ofte diskutert om profesjonsetikken kan baseres på kun én etisk teori eller ikke. De etiske teorier som er mest relevante innenfor profesjonsetikken er følgende; Kants pliktetikk, dydsetikken, nytteetikken, omsorgsetikken og diskursetikken. Videre følger en kort redegjørelse for hva de ulike retningene innebærer, og hva de mener er etisk riktig handling.

Ulike etiske teorier

Kants pliktetikk

Immanuel Kant opererer utifra tanken om at mennesker er autonome; de kan tenke selv og er

selvbestemmende. Etikken hans innebærer "Det kategoriske imperativ" som handler om at alt du gjør skal kunne tenkes å bli en allmenn lov, eller en maksime som han kaller det. I tillegg mener Kant at man ikke skal behandle mennesker som et middel for å nå et mål, men heller som målet i seg selv. Etikken handler også om at du skal respektere den andres autonomi.

Dydsetikken

Kan spores tilbake til antikken og Aristoteles. Den er basert på at en handling skal være grunnleggende basert på en dyd, da blir det ansett som etisk riktig. Målet er å oppnå lykke, hvor lykke ikke blir sett på som en følelse, men heller en oppnåelig tilstand du når ved å realisere alle dydene. Eksempel på en dyd er mot. Denne etikken handler også om å velge den gyldne middelvei, ikke for lite av noe, men heller ikke for mye.

Nytteetikken

Kalles også *utilitarismen*. Handler om at en skal handle utifra det som gir mest mulig nytte for flest mulig mennesker. Ved hjelp av kalkuleringer skal en komme frem til hva som gir best utfall, og dette er da det som blir etisk riktig.

Omsorgsetikken, "Ethics and care and empathy"

En stor forkjemper for omsorgsetikken er Michael Slote. Denne etikkteorien oppsto som en kritikk til de tidligere teoriene, basert på at de mangler hensyn til følelsene. De foregående teoriene har altså mest fokus på fornuften. Slote mener at sentimenter og følelser er roten til alle gode handlinger. Omsorgsetikkens fokus er omsorg og empati. Empatien handler om å sette seg selv inn i andres situasjon, og ved å gjøre dette vil du føle omsorg for den andre. Det er ulike elementer som kan styre den empatiske følelsen. Den avhenger av tid og sted; foregår dette i nårtid, rett foran deg, vil empatien være styrket. Den vil også være påvirket av relasjoner til "den andre". Dersom det er nær familie vil empatien naturligvis være sterk, men også dersom det er andre likheter til en selv, som kjønn eller opprinnelse vil empatien styrkes.

Diskursetikken

Denne etikken er basert på Jürgen Habermas' tanker om diskusjoner og demokratiet. Ved å oppnå en intersubjektiv forståelse vil en komme frem til det som er riktig. Det er ingen som vet hva som er riktig før en har diskutert det. Teorien er basert på at ved å lytte og lære av hverandre, skal vi komme frem til det som er riktig. Her skal alle involverte parter komme til ordet, uanhengig av kjønn, etnisitet eller legning, og alle skal bli respektert og få argumentene sine hørt, og vurdert. Innenfor denne retninger faller også begrepet deliberasjon, som handler om overveiing av ulike utfall, muligheter og argumenter. Dzur som er forkjemper av det deliberative demokrati er benytter seg av denne etiske tankegangen når det kommer til profesjonsetikk.

Modellen under gir en pekepinn på hvorvidt profesjonsetikken bør baseres på én eller flere etiske teorier. Er teorien universell, kan den brukes overordnet i all profesjonsetikk, er den derimot partikulær kan den kun relateres til visse profesjoner.

	Regeletikk	Person- og relasjonsbasert etikk
Universell/ generell	Kants pliktetikk (Kategoriske imperativ)	Slote (Omsorgsetikken), Dzur (Diskursetikken)
Partikulær/ spesiell	(Foremann, den gyldne regel)	Banks (Omsorgsetikken i helse-og sosialsektor)

Slik som modellen viser vil både Kants pliktetikk, Slotess omsorgsetikk og diskursetikken fungere som overordnet, universell etikk, som kan anvendes uavhengig av profesjon. Videre skiller modellen regeletikk, og person-og relasjonsetikk. Regeletikk vil si at den etiske tankegangen er basert på en overordnet regel. Person-og relasjonsetikken vil si at etikken avhenger av personer og relasjoner. Omsorgsetikken tar hensyn til empati og "den andre" personen. Diskursetikken definerer etiske handlinger på bakgrunn av samhandling og deliberasjon med andre mennesker, og er dermed også person- og relasjonsbasert.

Sarah Banks som også er en forkjemper for omsorgsetikken, havner derimot nede i høyre hjørne. Dette er fordi

hennes tanker og meninger henger sammen med helse- og sosialsektoren. Foremann er litt vilkårlig plassert nede i venste hjørne. Dette er ikke helt riktig, og jeg vil videre argumentere for hvorfor han står i parentes, og kan egentlig være vanskelig å plassere i bås. Hans bok "The Ethical Journalist" tar i hovedsak for seg journalistikken, og presseetikken, derfor havner han under partikulær. Deretter er han plassert under regeletikken basert på hans store forkjærlighet for den gyldne regel (jf. regeletikk).

Etikk + profesjonsutøvelse

I denne delen vil jeg trekke inn konkret bruk av etikk, og etiske retningslinjer innad i profesjoner. Jeg skal komme med eksempler på hvordan etiske retningslinjer og etiske teorier blir utøvd innen journalistikken, og i helsefaget.

Foreman er sterk forkjemper for den gyldne regel, og mener dette er den beste regelen som finnes. Den lyder "*Du skal gjøre mot andre slik du vil at de skal gjøre mot deg*". Jeg vil argumentere for at denne reglen er universell, da den omfatter alle religioner og alle kulturer. Den gyldne regel trekker også veksler på andre ulike etiske teorier, som omsorgsetikk, Kants pliktetikk og diskursetikken. "*Du skal gjøre mot andre...*" - altså handler det om omsorgsetikk, og forholdet til den andre, og det å sette seg inn i andres ståsted, altså vise empati. Videre tar den med seg elementer fra pliktetikken, ved at du skal respektere andre, og ta vare på deres verdighet, og respektere deres autonomi. "*...som du vil at andre skal gjøre mot deg*" altså diskursetikk, og deliberasjon hvor du må inngå i dialog med de involverte for å finne ut hva som vil bli riktig i den aktuelle situasjonen. Han argumenter for bruken av den gyldne regel i journaliseringen, så det er nok derfor at han havner i nederste venstre boks (modellen over), fordi hans tanker er spesielt rettet mot én profesjon.

Journalistene har utviklet en etisk kodeks, altså nedskrevne retningslinjer, som de kaller Vær varsom-plakaten. Denne plakaten tar for seg elementer som journalistens samfunnsansvar, bevare integriteten og troverdighet, journalistens behandling av kildene, og regler rundt etisk og riktig publisering i pressen. Denne pressetiske kodeksen skal være et vektøy for å veilede journalister i jungelen av etiske teorier. Dersom journalisten kommer utfor et dilemma på arbeidsplassen kan han ty til denne plakaten til hjelp, eller han kan ty til samtale og diskursetikk, og gå i samtaler med andre, enten det er den som saken omtaler, eller andre kollegaer som kan bidra til å diskutere hva som er riktig å gjøre i aktuelle situasjonen.

Et dilemma som journalister ofte kan befinne seg i, er hvorvidt en skal publisere et bilde i en sak eller ikke. Da kan journalisten velge å handle utifra flere ulike etiske perspektiver. Fra Kantiansk ståsted vil en tenke at dersom journalisten bruker bildet for egen vinning, eksempelvis for å oppnå klikk, eller annerkjennelse, er dette ikke etisk riktig. Du skal ikke bruke andre som middel, men som mål i seg selv. Fra et diskursetisk perspektiv, vil en kunne gå inn i dialog med ansatte, redaktører, eller (dersom det er mulig) personen selv, eventuelt pårørende. Da vil en ved hjelp av dialog komme frem til det som er mest etisk riktig å gjøre i den aktuelle situasjonen. Fra et utilitaristisk ståsted kan en tenke "hvor stor nytte gir det dersom jeg publiserer bildet, kontra velger å ikke publisere bildet." I en sak hvor det letes etter en mistenkt i en kriminallsak, vil det kanskje gjøre størst nytte dersom man velger å publisere bildet, og samfunnet kan bidra til å fange den mistenkte. Da vil det altså være riktig å publisere det.

Foreman mener også at man ikke skal være for opptatt av akkurat *hvilken* etisk teori man følger, men heller være mer åpen for ulike tilnærminger.

Sarah Banks, og Michael Slote mener omsorgsetikken er den beste etikken, spesielt innefor omsorg og helse. Fordi mange av dagens velferdsprofesjoner handler om behandling av mennesker; sykepleien, psykologien, sosialt arbeid og tannleger, kommer en ikke unna tenken på og hensynet til "den andre" i etikken. Omsorgsetikken opererer med en relasjonell autonomi, ved at man oppnår autonomi, i relasjon til andre.

Under begrepet omsorgsetikken kan det også være nyttig å ta en titt på begrepet paternalisme, både i sterk og svak forstand. Paternalisme handler om at A (eksempelvis profesjonsutøveren lege), tar avgjørelser og vet best hva som er best for B (eksempelvis pasienten). Slike avgjørelser havner helse- og omsorgsarbeidere i stadig vekk. Det finnes to typer paternalisme hvor den svake handler om å ta avgjørelse på veiene av folk som ikke vet bedre selv, eller ikke er i stand til å fatte egne beslutninger. Denne paternalismen er basert på empati for den andre involverte parten. Eksempelvis vil en forelder ta beslutningen om å ta et barn til legen, selv om barnet nekter. Dette basert på ren og skjær omsorg og empati for barnets beste. Denne paternalismen kan også være basert på den mentale tilstanden til vedkommende eller lignende. Dette blir likevel sett på som en etisk riktig handling. Den sterke paternalismen handler derimot om å styre over andres beslutninger, selv om de selv er i stand til å avgjøre situasjoner selv. Dette blir derimot sett på som en respektløs handling, og er ikke etisk riktig.

Et klassiske eksempel fra legeyrket er dersom det kommer inn et sykt menneske, som sårt trenger pleie, men selv nekter å bli behandlet (eksempelvis selvskadere). Hva skal en som lege gjøre i en slik situasjon? Som lege og profesjonsutøver vil man gjerne gjøre alt som står i ens makt, for å redde et annet menneske. Men dersom det nekter å bli reddet, hva er da etisk riktig, og hva gjør man i en slik situasjon? Selvsagt må en

vurdere om pasienten er tilregnelig til å ta egne valg eller ikke, men dersom han er det, hva da? Skal man behandle vedkommende med tvang? De aller fleste ville nok her valgt å utøve sterk paternalisme, og overkjøre pasientens ønsker, for å redde liv. Selv om dette da blir definert som en respektløs og uetisk handling innenfor omsorgsetikken.

Avslutning og oppsummering

I denne oppgaven har jeg først sett på hvordan en kan definere profesjon som begrep. Deretter gikk jeg inn på hva som menest med profesjonsetikk. Profesjonsetikk bygger på grunnleggende etisk tenkning, og det var derfor viktig å gjøre rede for de ulike tilnærmingene. De ulike etiske retningene legger ulike ting til grunn for hva som definerer etisk handling. Kant mener at så lenge du holder deg til det kategoriske imperativ og handler utifra tanken om at det kan bli en allmenn lov, og at du behandler mennesker som mål i seg selv, så er handlingene dine riktige. Dette kan gjelde overordnet i alle profesjoner. Slote mener at så lenge omsorg, empati og følelser ligger til grunn i handlingene er det greit. Tankegangen er universell og kan benyttes i alle profesjoner. Det samme kan en si om Dzur som mener at deliberasjon, er svaret på alt. Følger du et nytteetisk perspektiv må man kalkulere seg frem til hva som gir mest mulig nytte, eller lykke dersom du er dydsetiker. Velg å følge den gyldne middelvei, eller den gyldne regel, så finner du svaret.

Jeg trakk så inn ulike teorier i eksempler hentet fra profesjonutøvelsene journalist og lege, for å se hvordan teoriene kan bli brukt i praksis.

Altså har jeg nå sett på ulike tilnærminger til profesjonsetikken og sett at det er delte meninger om hvorvidt én etisk teori skal dekke all profesjonsetikk. Selv er jeg veldig enig med Forman at den gyldne regel er god, og at en ikke skal bli for opphengt i fokus på en bestemt teori, men heller vurdere utifra situasjonen.

Avslutningsvis vil jeg si at det finnes ingen fasit eller to streker under svaret i en slik diskusjon, det vil variere utifra fra ulike syn, fra person til person, yrke, arbeidsoppgaver, etikkteorier og situasjoner.

Besvart.